

РАДОШ ЉУШИЋ, КНЕЖЕВИНА СРБИЈА (1830—1839)

Српска академија наука и уметности, Београд 1986, стр. 508

Кнез Милош Обреновић и његово доба неисцрпан су извор проучавања и нове научне анализе. Многи су наши историчари писали о овој проблематици, у разним приликама и у разне сврхе. Са највише успеха владавину кнеза Милоша проучавали су Михаило Гавриловић, Тихомир Ђорђевић и Владимир Стојанчевић.

Без сумње, најбољи познавалац кнеза Милоша Обреновића и његовог доба био је Михаило Гавриловић. Од свих је највише користио архивску грађу и највише оригинала имао у рукама. Унутрашњу политику Србије обрађивао је до 1826, а спољну до 1834. године. У виду епилога дао је и кнежев пут у Цариград 1835. године.

Радош Љушић је докторском дисертацијом „Кнежевина Србија (1830—1839)“, одбрањеном на Филозофском факултету у Београду 1984. године, настојао да попуни празнину која се у историографији свог периода осјећала.

Између два свјетска рата изучавању ове проблематике највише је дао Тихомир Ђорђевић. Поред расправа и студија, објављивао је и архивску грађу значајну за познавање културне и друштвене историје и етнографије Србије 1815 — 1839. године.

Од послијератних историчара као најбољи познавалац времена кнеза Милоша издвајају се научне публикације Владимира Стојанчевића.

Од рада Гавриловића, на изучавању владавине кнеза Милоша српско друштво задесила су два овајачка рата и двије окупације, па је и кнежева архива постала сиромашнија, посебно за онај дио архивалија које имају статус значајних докумената.

Најважнија документа (Хатише-рифи од 1829, 1830, 1833. и 1838. године) уништени су, тако да се савремена историографија не може користити овом оригиналном документацијом, мада се поуздано зна

да су оригинали постојали до краја прошлога вијека. Гавриловић је у обради ове тематике био у много бољој позицији, налазећи се на изворишту грађе и у највећој могућој мјери користећи оригиналну архивску документацију.

Радош Љушић је у студији „Кнежевина Србија (1830 — 1839)“ користио расположиву архивску грађу која се налази у Архиву Србије, Архиву САНУ, Историјском архиву Београда, Међуопштинском историјском архиву Ваљево, Историјском архиву Титово Ужице, те рукописном одјељењу Народне и Универзитетске библиотеке Београда и Матице српске.

Поред домаће, користио је руску и енглеску архивску грађу, а дјелимично и француску (Воа-ле-Конт).

Од објављених извора користио је скоро сву публикувану грађу: објављене документе, најзначајније новине и часописе, оскудну немонархску грађу и обимну литературу.

Студија Р. Љушића „Кнежевина Србија (1830 — 1839)“ садржи осам поглавља.

У првом поглављу говори се о добијању аутономије, државне и црквене, присаједињавању шест нахија 1833. и одређивању границе ослобођене Србије.

У другом поглављу говори се о издизању феудализма и феудалних односа у Србији: — Проблем земљишне својине, пореско питање, питање становништва и насеља, привреда и финансије.

Најважније поглавље књиге, треће по редоследу, посвећено је уставном питању Србије 1830 — 1834, уставним борбама од Милетине буне и Срењевског устава 1835. до Турског устава 1838. године.

У четвртном поглављу обрађена је организација власти у Кнежевини Србији од врховне власти (кнеза, Народне скупштине, Савета и владе) до најнижег чиновника. У овом поглављу обрађена су и питања

локалне управе, правосуђа, чиновништва, војске и хајдучије.

Политички и привредни односи Србије и Турске до 1838. године обрађени су у петом поглављу.

Међународни односи Србије и великих сила до 1836, као и односи са Црном Гором, Грчком, Влашком и Молдавијом, предмет су разматрања шестог поглавља.

Питања културе, здравства и вјерских институција обрађена су у седмом поглављу.

Завршно, осмо поглавље Р. Љушић посвећује драматичном паду кнеза Милоша.

Поред закључака на српско-хрватском и резимеа на енглеском језику, изведен је и регистар имена и географских назива, као и табеларни приказ географско-демографских и финансијских карактеристика Србије овога времена. Дакле, књига је опремљена по свим научним и техничким критеријумима.

Досадашња научна сазнања неких наших историчара (Слободана Јовановића, Васе Чубриловића, Драгослава Јанковића) говоре да је процес изградње српске аутономије завршен са 1830. годином. Владимир Стојанчевић у монографији „Милош Обреновић и његово доба“ сматра да је процес националне аутономије завршен са 1833. годином, док су у тексту за „Историју српског народа“ (В,) одређили за 1830. годину.

Радош Љушић у студији „Кнежевина Србија (1830 — 1839)“ сматра да је Србија непотпуну аутономију стекла 1830, а потпуну 1833. године. Хатишерифима од 1829,

1830, 1833. и Бератом 1830. издатим према руско-турским уговорима, Србија је стекла све елементе државе 19. вијека.

Шире схваћено, национални процес српске револуције започет устанком 1804. године окончан је Хатишерифом из 1833. године.

Територијалним проширењем Србија је добила посебан статус у Турском Царству инаугурисан Хатишерифом од 1833. године. Она је територијално обухватала простор ослобођен у првом устанку, чиме је коначно нестало Београдског пашалука.

Новопостављена граница између Србије, Турске, Аустрије и Влашке међународно је призната. Добијена јавноправна акта гарантовала су Србији право на унутрашњу самосталност. Поред грба и заставе, ријешила је и трибутарне обавезе финансијском реформом 1837/1838. године. Суштински, Србија је све више постојала независна држава, формално, остала је у саставу Турског Царства до Берлинског конгреса 1878. године.

Аутор је користи обимну архивску грађу и сва значајнија научна историографска остварења која се односе на овај период. Писана приступачним стилем, доступна је како научним радницима тако и широј читалачкој публици.

За даље проучавање овога периода студија Радоша Љушића „Кнежевина Србија (1830 — 1839)“ је незаобилазно историографско дјело.

Радојица Лубурић

ЧЕДОМИР МАРКОВИЋ, НЕОЛИТ ЦРНЕ ГОРЕ,

Београд, 1985

У низу својих значајних публикација, Центар за археолошка истраживања при филозофском факултету у Београду објавио је недавно, овог пута у сарадњи са Заводом за заштиту споменика кул-

туре СР Црне Горе — Цетиње, књига Чедомира Марковића *Неолит Црне Горе*. Она у суштини представља докторску дисертацију аутора, која је успјешно одбрањена на Филозофском факултету у Бео-